

- **שם המחקר:** דו"ח ממצאי סקר בנושא: צורך בתוספת מענה רגשי לסל השירותים עבור פעוטות עם מוגבלות במעונות יום שיקומיים
- **שנה:** 2024
- **סוג מחקר:** סקר
- **מס' קטלוגי:** 890-725-2024
- **שמות החוקרים:** 'מכלול', יחידת הערכה ומחקר קרן שלם.
- **רשות המחקר:** קרן שלם

### תקציר מנהלים

מחקר זה נערך על ידי יחידת מכלול – מחקר והערכה, קרן שלם.

#### רקע

בישראל חיים כ- 1.7 מיליון אנשים עם מוגבלות, המהווים כ- 20% מהאוכלוסייה הכללית. כ-20% מהם (כ-338,300) הם ילדים עד גיל 18, המהווים 11% מכלל הילדים בישראל (אליאסף, 2023). מעונות היום השיקומיים מספקים שירותים חיוניים לפעוטות עם מוגבלות, המיועדים לסייע בקידום התפתחותם ולתמוך במשפחותיהם. התקנות הקיימות מגדירות שני סלי שירותים לפעוטות עם מוגבלות: סל בסיסי וסל טיפול בריאותי מקדם (טב"מ). הסל הבסיסי כולל שלוש שעות שבועיות של טיפולי מקצועות הבריאות (פיזיותרפיה, ריפוי בעיסוק וקלינאות תקשורת), ועוד שעה "עקיפה" להדרכה ושיבות צוות. סל זה ניתן לכל הפעוטות במעונות היום השיקומיים. סל טב"מ, הניתן אך ורק לפעוטות עם אוטיזם במעונות תקשורת, כולל גם טיפולים רגשיים. ההבדל בין שני סלי השירותים הללו מדגיש את הצורך במענה רגשי מותאם גם לפעוטות שאינם על הרצף האוטיסטי.

#### מטרת הסקר

מטרתו המרכזית של הסקר הייתה לבחון את הצורך וההשפעה הצפויה של תוספת שעת טיפול פסיכולוגי שבועית לפעוטות במעונות יום שיקומיים, תוך דגש על התרומה האפשרית של השעה הנוספת לשיפור ההתמודדות הרגשית של הפעוטות, תמיכה במשפחות ושיפור התמיכה לצוות המקצועי במעון. באופן ממוקד, מטרת הסקר הן: א. להעריך את הנחיצות של תוספת השעה, ב. להעריך את התרומה הצפויה של השעה הנוספת, ג. להעריך האם החוסר בטיפול פסיכו-סוציאלי פוגע באיכות הטיפולים הניתנים במסגרת הסל (ריפוי בעיסוק, פיזיותרפיה, תקשורת); ואם כן, כיצד זה בא לידי ביטוי, ד. לבחון האם יש הבדל בצורך בתוספת השעה בין כלל המעונות השיקומיים לבין מעונות רב-נכתיים (בהם אין סל טב"מ), ה. לזהות מהם בעיני הצוות הצרכים הרגשיים המרכזיים של הפעוטות והמשפחות במעון, שאינם מקבלים לדעתם מענה מספק.

#### מתודולוגיה

שאלון נבנה לטובת הסקר על ידי יחידת 'מכלול' בסיוע השותפים השונים, והופץ באופן מקוון על פלטפורמת Google forms למטפלים פרא-רפואיים העובדים במעונות היום השיקומיים בכל רחבי הארץ (בעזרת נציגות משרד הרווחה ומשרד הבריאות). על הסקר השיבו 158 מטפלים מ-49 רשויות בארץ (74% מעיריות, 16% מ-מ.א., 10% מ-מ.מ.), כאשר אחוז ההשבה מתוך סך הרשויות בהן יש מעונות יום שיקומיים (82 רשויות), עומד על 60%. מעבר לשיעור ההשבה הגבוה באופן יחסי, קיימת ייצוגיות למטפלים מרשויות במחוזות השונים

(צפון, דרום, ירושלים, מרכז). התפלגות תפקידי המשיבים הינה מגוונת וכוללת קלינאי תקשורת, מנהלים, אחיות, מרפאים בעיסוק, פיזיותרפיסטים, עו"סים, גננות, מטפלים רגשיים, ועוד, כאשר 66% מהם עובדים בכיתות רב-נכותיות, 24% בכיתות על הרצף האוטיסטי ו- 10% בכיתות חושיות.

### ממצאים עיקריים

נחיצותה של תוספת שעת פסיכולוג ניכרת עבור כל שלוש האוכלוסיות (פעוטות, משפחות, צוות). הצורך הרב ביותר דווח עבור המשפחות, כאשר 94% (148 מהמשיבים) העריכו תוספת זו כנחוצה במידה רבה או רבה מאוד עבור המשפחות, ולאחריהם 87% שצינו נחיצות במידה זו עבור הפעוטות ו-83% שצינו נחיצות במידה זו עבור הצוות המקצועי במעון. הימנעות, מורכבות רפואית, ועוד, הן למשפחות (קושי בקבלת האבחנה, צורך בליווי הורי ובקבוצות תמיכה, קושי בקשר הורה-ילד, עומס רגשי כללי כבד והתמודדות עם סטיגמות), והן לצוות אשר חסר כלים להתמודד עם הקשיים הרגשיים של הפעוטות.

בהתייחס לאיפיון הפעוטות להם נדרשת התוספת (ניתן היה לסמן מספר אוכלוסיות), 96% מהמשיבים סימנו את אוכלוסיית הפעוטות עם מוגבלות גופנית, 79% סימנו את אוכלוסיית הפעוטות עם מוגבלות חושית, ו-61% סימנו את אוכלוסיית הפעוטות על הרצף האוטיסטי. בהתייחס לסוג המעון, 62% ציינו כי התוספת נדרשת לכלל המעונות השיקומיים, בעוד 35% ציינו כי היא נדרשת רק למעונות רב-נכותיים (3% ציינו "אחר").

מבחינת תרומתה האפשרית של התוספת הרגשית (ניתן היה לסמן מספר תרומות), 80% סבורים כי זו עשויה לספק תמיכה מקיפה יותר לצרכים הפסיכו-סוציאליים של הפעוטות, 75% סבורים כי תסייע לחיזוק הקשר הורה-פעוט, 72% סבורים כי תסייע לחיזוק כישורי ההתמודדות הרגשיים והחוסן של הפעוטות, ו-67% סבורים כי תוספת זו תשפר את האיכות והיעילות הטיפולית של שירותים פרא-רפואיים אחרים הניתנים במעון.

ממצאים נוספים העלו כי 76% סבורים כי חוסר הטיפול הפסיכו-סוציאלי פוגע בטיפולים השוטפים הניתנים במעון, כאשר כדוגמאות לאופן הפגיעה הם ציינו כי לא ניתן לתת מענה לקשיים רגשיים של ההורים, כי הפעוטות פעמים רבות לא פנויים רגשית לטיפולים הפרא-רפואיים המתקיימים במעון, כי לצוות המעון יכולת מצומצמת ומוגבלת לסייע לפעוטות במצבים רגשיים מורכבים, וכי המצב יותר חוסר במענה הוליסטי לצרכי הילד. כמחצית מהמשיבים דיווחו כי הם יודעים על משפחות אשר נותנים לפעוט טיפול רגשי מחוץ למעון, מה שבפני עצמו עשוי לתרום לפעוט, להורים ולרווחתם, אולם גם עשוי לפגוע בשיתוף הפעולה ובאפשרות של המעון לספק את המענים.

### סיכום, תובנות והמלצות

ממצאי הסקר הצביעו על חשיבותה הרבה וההכרח בתוספת מענה רגשי לפעוטות במעונות יום שיקומיים – הן עבור הפעוטות, הן עבור המשפחות והן עבור הצוותים הטיפולים והחינוכיים במעונות. ממצאי הסקר אוששו תחושות מקצועיות רווחות בשטח, והדגישו את הנחיצות הרבה של מעונות היום השיקומיים, לא רק במובן של נוכחות אנשי מקצוע (כמו פסיכולוגים), אלא כמרחב טיפולי כוללני. עלה הצורך להרחיב את תפקידם של המעונות כך שילכלו גם ליווי שיטתי של המשפחות כבר מהשלבים הראשונים של הפנייה להתפתחות הילד, לעיתים עוד לפני קבלת האבחנה. תחום זה זוהה כמרכיב חסר שיש לחזק ולהטמיע כחלק בלתי נפרד מהשירות הניתן במסגרת המעונות.

עוד עלה כי קיים צורך להגדיר את מדיניות השירותים הניתנים לפעוטות השונים בהתאם לצרכים הפונקציונליים והאישיים של הפעוטות, ולא לפי אבחנות רפואיות או תוויות כגון "אוטיזם" או "CP". על רקע הממצאים אף עלתה הצעה לערוך סקר דומה גם בתחום הטב"ם (טיפול בריאותי מקדם) שניתן לילדים על הרצף האוטיסטי. הודגש חשיבותו של הסקר וערכם הרב של הממצאים אשר עלו בו, הן לטובת חשיבה בהווה על כיווני פעולה אפשריים, והן לטובת ניסיון קידום חקיקה עתידית בנוגע לתוספת שעה של מענה רגשי אשר תבסס את השירותים באופן מוסדר, מתמשך ובר-קיימא. על מנת לקדם מהלך זה, הודגש כי נדרשת הבעת תיעדוף מצד הנהלות המשרדים הרלוונטיים, ובפרט משרד הבריאות, שבלעדיה לא ניתן יהיה להתקדם לשלבים הביצועיים. בנוסף, הומלץ לשלב את ממצאי הסקר בעבודת המטה השוטפת מול לשכות משפטיות, אגפי תקציבים והנהלות חטיבות, כדי לייצר תהליך מגובה בנתונים, רגיש לצרכים העולים מהשטח, וניתן ליישום במסגרת מדיניות ממשלתית רחבה.

**מילות מפתח:** מוגבלות, מעון יום שיקומי, טיפול פסיכולוגי, משפחות, התמודדות רגשית, מדיניות שירותים, התפתחות הילד, ליווי שיטתי, טיפול רגשי.

- [לפריט המלא](#)
- [למאגר המחקרים של קרן שלם](#)
- [למאגר כלי המחקר של קרן שלם](#)

